

Köns- sjukdomar

Könssjukdomar är sjukdomar som kan överföras när människor har sex med varandra. Man kan bara få en könssjukdom om den man har sex med redan har den.

I den här skriften kan du läsa om könssjukdomar, testning och behandling. Du får veta hur man kan göra för att minska risken att ge, eller få, en könssjukdom.

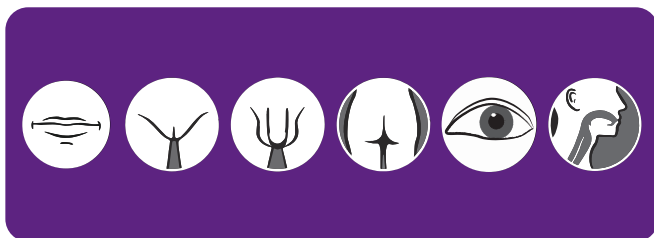
Det här är könssjukdomar

Det finns många olika könssjukdomar.
De orsakas av bakterier eller virus

Klamydia, gonorré och syfilis orsakas av bakterier.
De kan botas med antibiotika.

Herpes, HPV, hepatit B och hiv orsakas av virus.
Virus kan man inte bota. Det läker ofta bort av sig
själv. Men virus kan också stanna kvar i kroppen.

Slemhinnor är en slags tunn och fuktig hud.
Den släpper lättare igenom virus och bakterier.

Slemhinna finns till exempel på insidan av munnen.
Det finns slemhinna på de inre blygdläpparna,
vid urinrörsöppningen, på penis ollon och under penis
förhud. Slemhinnor finns också i analen, ögonen
och halsen.

Könssjukdomar kan överföras när slemhinnor
kommer i kontakt med varandra. Eller när sperma,
försats, slidsekret (och i vissa fall blod) kommer
i kontakt med slemhinna.

Könssjukdomar överförs lättast via samlag.
Det kan vara samlag i slidan. Eller samlag i analen.

En del könssjukdomar överförs via munnen.
Till exempel om man sväljer sperma.

Könssjukdomar kan överföras mellan en kvinna och en man. Mellan två män. Eller mellan två kvinnor.

Att få en könssjukdom är för det mesta inte farligt.
De flesta könssjukdomar är lätta att behandla.
Men det kan vara jobbigt att ha en. Och de kan ge allvarliga konsekvenser om de inte behandlas.

Hur vet man att man har en könssjukdom?

Man kan ha en könssjukdom utan att märka det.
Ibland ger de inga symptom. Man kan alltså ha en könssjukdom under en lång tid – utan att veta om det.

Könssjukdomar kan också ge symptom. Utslag och vårtor kan vara tecken på en könssjukdom.
Eller att det kliar, svider och blir rött på könsorganet.
Det kan göra ont att kissa eller att ha sex.

För att veta säkert om man har en könssjukdom måste man testa sig.
Det finns olika sätt.
Testet kan göras med ett blodprov eller kissprov.
Man kan också ta prov med en bomullspinne i till exempel slidan, analen

eller halsen. Hur man gör beror på vilken sorts sex man har haft. Och vilken sjukdom man testar för.

Man ska alltid testa sig om man har haft oskyddat sex. Samlag utan kondom är ett exempel på oskyddat sex.

Klamydia

Klamydia är en av de vanligaste köns-sjukdomarna. Att det svider när man kissar kan bero på klamydia. Men klamydia ger oftast inga symptom. Man kan alltså ha klamydia utan att veta om det.

Bakterien överförs via samlag utan kondom.

Klamydia kan finnas i urinröret, slidan, analen och halsen. Man kan få en ögoninflammation, om man får in bakterien i ögat.

Klamydia är enkelt att behandla med antibiotika. Att få behandling är viktigt. Om man har klamydia länge, utan att behandla den, kan det bli svårare att bli gravid i framtiden.

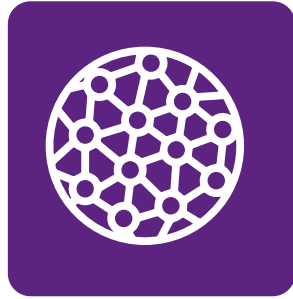
Klamydia kan också göra det lättare att få andra infektioner, till exempel hiv.

HPV

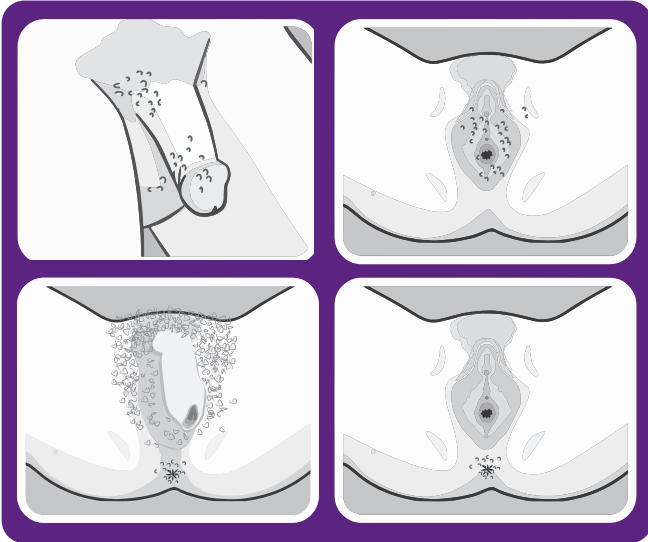
HPV är ett vanligt virus som finns i många olika sorter.

En del orsakar vårtor på händerna och fötterna. Andra kan ge vårtor på könsorganet eller vid analöppningen.

Det är vanligt att ha HPV utan att få några symptom.

Infektionen läker nästan alltid ut av sig själv. Men ibland gör den inte det.

En form av HPV kallas för kondylom. Då kan man få vita, hårda vårtor i underlivet. Vårtorna kan också sitta i eller runt analöppningen.

Det vanligaste sättet att få kondylom är genom samlag utan kondom. Det finns läkemedel som behandlar vårtorna. Men det går inte att behandla bort viruset. Det läker ut av sig självt. Men det är svårt att veta när man inte längre kan ge viruset till andra.

Vissa typer av HPV kan orsaka cellförändringar på livmoderhalsen. Det kan utvecklas till livmoderhalscancer. Sådana cellförändringar märks inte. Men de kan upptäckas genom en cellprovtagning.

Kvinnor som fyllt 23 år blir kallade till cellprovtagning. Den är gratis och görs vart tredje år. Då gör man en gynekologisk undersökning. Det betyder att en läkare eller barnmorska undersöker ens slida. De tar ett litet prov från livmodershalsen – den sitter längst in i slidan. Undersökningen tar bara några minuter och gör inte ont.

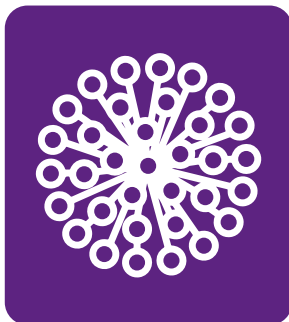
Om provet visar att man har cellförändringar får man komma tillbaka. Då får man behandling, så att förändringarna inte utvecklas till cancer.

Från och med hösten 2020 får alla barn gratis vaccin i skolan. Vaccinet skyddar mot två typer av HPV, de vanligaste sorterna som kan orsaka cancer. Vuxna kvinnor och män kan gå själva och vaccinera sig.

Man ska gå på cellprovtagningarna även om man är vaccinerad.

Herpes

Herpes är ett virus som kan ge blåsor runt könsorganet eller munnen. Blåsorna bränner, kliar eller svider. Läkemedel kan lindra besvären.

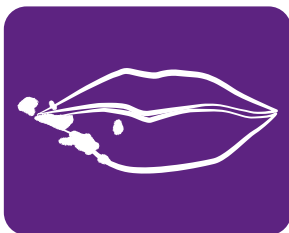

Blåsorna läker bort efter en tid. Men viruset stannar kvar i kroppen resten av livet. En del slipper få tillbaka blåsorna. För andra kommer de tillbaka – ofta, eller bara några gånger.

Man kan ha herpes utan att få några symptom.

Herpes kan överföras om man har samlag utan kondom. Men också genom kyssar.

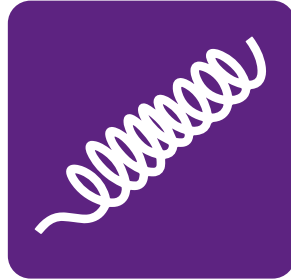
Risken att föra vidare viruset är störst när man har blåsor. Undvik att röra vid blåsorna. Och att kyssas när du har blåsor.

Det lättaste sättet att skydda sig mot herpes är att använda kondom.

Syfilis

Det vanligaste sättet att få syfilis är genom samlag utan kondom. Men sjukdomen kan också överföras via blod. Om man har syfilis i blodet kan ett barn få sjukdomen under en graviditet.

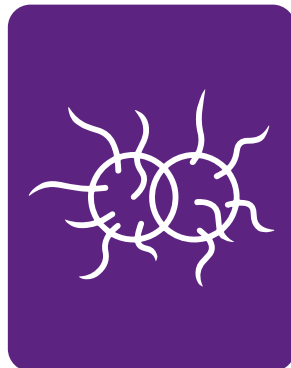
Syfilis kan ge sår, till exempel på könsorganet. Men det är också vanligt att inte få några symptom.

Symptomen går över – men man kan föra sjukdomen vidare under lång tid. Om du tror att du har syfilis måste du gå och testa dig. Det är viktigt att få behandling.

Det lättaste sättet att skydda sig mot syfilis är att använda kondom.

Gonorré

Gonorré kan överföras genom samlag i slidan eller analen. Eller via munsex. Bakterien överförs genom att slemhinnor kommer i kontakt med varandra. Men också via sperma och slidsekret.

Du kan få infektionen i munnen eller ögonen.

Du kan ha gonorré utan att veta om det. Sjukdomen ger ofta inte några symptom.

Gonorré behandlas med antibiotika. Det är viktigt att få behandling snabbt. Då minskar risken att få en följsjukdom.

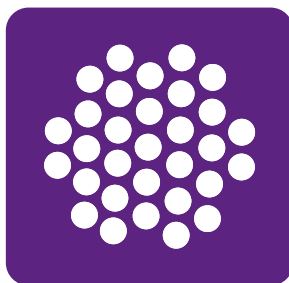
Utan behandling kan gonorré göra det svårt att bli gravid. Eller att göra någon annan gravid. Gonorré i ögonen kan försämra synen.

Det lättaste sättet att skydda sig mot gonorré är att använda kondom.

Hepatit B

Hepatit B gör att man får en inflammation i levern. Hepatit B kan överföras genom oskyddade samlag i slidan, analen eller munnen. Virusnet kan också överföras via blod. Till exempel om man delar spruta med någon. Eller vid förlossning.

De flesta får inga symptom. Andra känner sig sjuka, blir gulaktiga i huden och mycket trötta. Symptomen brukar komma 2 till 6 månader efter att man fått viruset.

Viruset läker ofta ut av sig själv. Men man kan ändå ge viruset till andra under lång tid.

För några stannar viruset kvar i kroppen hela livet. Det kallas för kronisk hepatit.

Sök vård om du får symptom. Du ska också söka vård omedelbart om du tror att du kan ha fått hepatit B. Till exempel om du haft oskyddat samlag med en person som har viruset. Eller delat spruta med någon.

Hepatit C är en annan form av hepatit. Den överförs i första hand genom blod. Det är ovanligt att hepatit C överförs via sex.

Det går att vaccinera sig mot hepatit B. Det finns inget vaccin mot hepatit C.

Hiv

Hiv är en livslång virusinfektion. Om man har hiv kommer man att ha det hela livet.

Hiv kan överföras genom oskyddade samlag i slidan eller analen. Hiv kan också överföras via blod.

Till exempel om man delar spruta med någon. Om blod, sperma eller slidsekret kommer i kontakt med slemhinnor eller sår kan hiv överföras.

Hiv kan också överföras från mamma till barn under graviditeten, eller genom amning. Det betyder att ett barn kan födas med hiv, eller få infektionen som liten.

Hiv kan inte överföras genom kramar eller pussar. Man kan inte få hiv genom att dela toalett, dricka ur samma glas, äta från samma tallrik eller bada i samma badkar.

Det finns mediciner mot hiv. Om man tar dem på rätt sätt kan man leva ett bra och friskt liv. Med bra medicinering kan man inte ge hiv till någon annan när man har sex. Man kan också göra någon gravid, eller själv bli gravid, utan att barnet får viruset.

Om man inte får medicin kan hiv utvecklas till aids. Aids är ett dödligt sjukdomstillstånd.

Aids innebär att kroppen har svårt att stå emot andra sjukdomar.

I Sverige får alla tillgång till bra vård och mediciner. Att leva med hiv behöver därför inte påverka vardagen särskilt mycket. I andra delar av världen är det annorlunda. Där är hiv ett mycket stort hälsoproblem. Miljoner människor lever med hiv, utan tillgång till behandling.

I Sverige har ungefär 7000 människor hiv. I andra delar av världen är det betydligt vanligare. Risken för att ha fått hiv är större om man levt i länder där många har hiv.

Människor som söker asyl i Sverige blir erbjudna att göra ett hivtest. Det är ett blodprov som visar om man har hiv eller inte. Den som är orolig, eller som har haft oskyddad sex, har alltid rätt att göra ett hivtest gratis.

Hivtestet påverkar inte ens asylansökan. Man tvingas inte lämna Sverige för att man har hiv, eller någon annan infektion.

Du kan läsa mer om hiv i skriften *Hiv*.

Att testa sig

Om man har haft oskyddat sex behöver man testa sig. Det är viktigt att göra det. Det är enda sättet att säkert veta om man har en könssjukdom. Då kan man få behandling. Och minska risken att föra sjukdomen vidare.

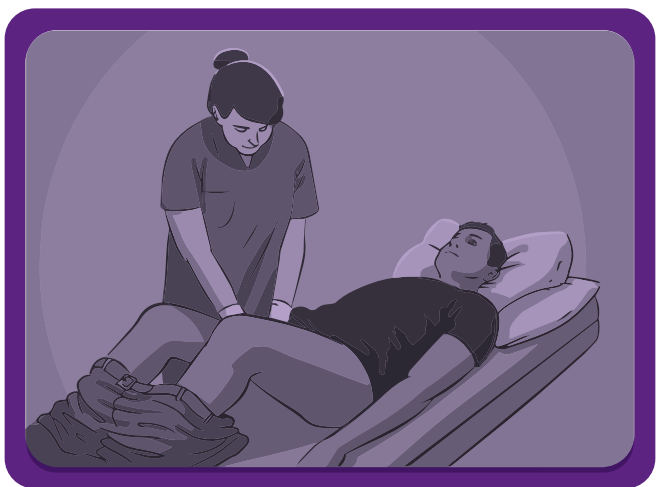
Att testa sig är enkelt. Det går snabbt och gör inte ont. Hur testningen går till beror på vilken sorts sex man har haft. När man kommer till mottagningen får man berätta om man haft samlag i slidan eller analen. Och om man har haft oralsex.

Ibland får man lämna ett blodprov eller urinprov. Prov kan också tas från slidan, urinöppningen på penis, halsen eller längst ut i analen. Det görs med en bomullspinne.

Om könsorganet ska undersökas klär man av sig på underkroppen. Sedan får man sitta eller ligga på en brits. När man undersöker slidan använder man en särskild stol. Det kallas för en gynstol. Den som blir undersökt får ligga på rygg. Och lägga upp benen i två hållare. Det är för att den som undersöker ska se bättre.

Efter en tid får man svar. Då får man veta om man har en infektion eller inte. Om man har det får man behandling.

Smittskyddslagen är en lag som ska förhindra att sjukdomar sprids. Den gäller många olika sjukdomar, till exempel klamydia, hiv, gonorré, syfilis och hepatit. Att testa sig och få behandling för dem är gratis.

Det gäller alla som befinner sig i Sverige.
Man behöver inte vara svensk medborgare eller ha uppehållstillstånd i Sverige.

Om man tror att man har någon av de sjukdomarna säger smittskyddslagen att man måste testa sig och ta emot behandling. Vid testningen får man berätta vilka man har haft sex med. De personerna kommer sedan att bli kallade till en undersökning. Det är för att förhindra att sjukdomen sprids till fler.

Sjukvårdspersonalen berättar inte vem de har fått namnet ifrån.

Du kan testa dig på en vårdcentral, ungdomsmottagning, gynekologisk mottagning, mansmottagning eller sex- och samlevnads-mottagning. På 1177.se kan du hitta din närmaste mottagning. Man kan också ringa till 1177. De berättar vart man ska gå.

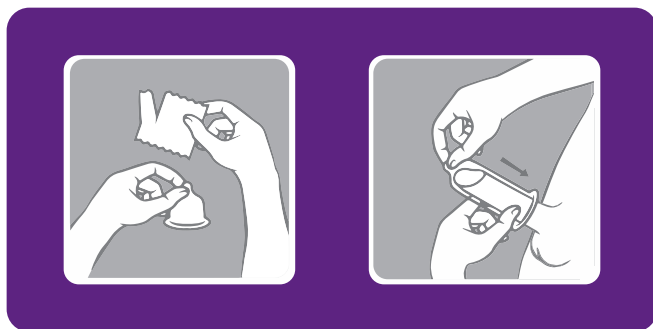
Vårdpersonal har tystnadsplikt. Det betyder att de inte får berätta för någon att man varit där eller vilken undersökning man gjort. De kommer inte att kontakta ens vårdnadshavare eller partner.

Det finns ingen åldersgräns för att testa sig för könssjukdomar.

Du har rätt till tolk vid alla besök hos vården.
Meddela mottagningen innan om du behöver tolk.
Tolken har tystnadsplikt.

Att skydda sig

Det enklaste sättet att skydda sig mot könssjukdomar är att använda kondom.

En kondom är gjord av mycket tunn gummi eller plast. Den sätts på penis vid stånd, alltså när penis är hård. Utlösningen hamnar i kondomen. Kondomen förhindrar också att slemhinnor kommer i kontakt med varandra.

Könssjukdomar kan överföras vid både samlag och oralsex. Därför ska kondomen sitta på hela tiden.

Vissa sorters sex innebär en mindre risk för könssjukdomar. Att kyssas, hångla och smeka varandra är säkrare sorters sex.

Det finns inget riktigt bra skydd för kvinnor som har sex med kvinnor. Istället behöver man testa sig lite oftare. En del sjukdomar överförs lika lätt mellan två kvinnor, som mellan en kvinna och en man. Andra sjukdomar är mer ovanliga. Risken för att hiv ska överföras mellan två kvinnor är mycket liten.

Om man själv inte har en könssjukdom, och den man har sex med inte har någon, kan man ha sex utan skydd. Det betyder att man inte behöver ha kondom om man har testat sig, och sedan bara har sex med varandra.

Kondom skyddar också mot graviditet.

Man kan använda kondom för att inte bli med barn, även när det inte finns risk för könssjukdomar.

Mer om kondomer

Man kan köpa kondomer i mataffärer, på bensinmackar, apotek och nätet. De finns i många storlekar och färger. En del har särskild lukt eller smak.

Det är vanligt att det är glidmedel utanpå kondomen. Det är för att den ska vara skönare att använda.

På förpackningen står det hur man rullar på en kondom. Det är bra att öva. Om man har en penis kan man öva på sig själv. Man kan också öva på något som har ungefär samma form som en penis.

Kondomer har ett bäst före-datum. Efter det datumet kan den ha blivit torr. Använd inte en kondom som är gammal. Då kan den gå sönder lättare.

Använd inte dubbla kondomer. Det är inte mer säkert.

Glidmedel kan användas för att sex ska kännas bättre. Det gör att det blir våtare och halare. Man kan köpa glidmedel på till exempel apoteket.

Använd inte glidmedel som innehåller olja tillsammans med kondom. Då kan kondomen gå sönder. Hudkräm, barnolja och vaselin kan också skada kondomen. Glidmedel gjort på vatten eller silikon går däremot bra.

En kondom kan inte användas två gånger. När man har använt den slänger man den.

Prata med varandra

De flesta vill helst ha säkrare sex. Alltså sex utan risk för att få eller ge en könssjukdom. Att behöva oroa sig för könssjukdomar efteråt är jobbigt.

Trots det tycker många att det är svårt att föreslå kondom. Det kan kännas pinsamt eller som att man förstör stämningen.

Att vilja ha kondom är inte taskigt – det är omtänksamt. Det visar att man bryr sig om den andra och sig själv. Nästan alla blir glada när den andra tar fram en kondom. Det visar att den personen tar ansvar.

Eftersom könssjukdomar inte alltid ger symptom, kan det vara svårt att veta om man själv har en. Den andra kan inte heller veta säkert. Man kan bara veta säkert om man varit och testat sig.

Känns det svårt att prata om skydd? Det kan vara lättare i en situation som inte är sexuell. Om man kommer överens om att använda kondom innan, är det lättare att ta fram den vid sextillfället.

Ni kan också berätta för varandra vad ni tycker är skönt, om det finns något ni vill testa eller något ni inte vill göra. Många tycker att det är skönt att ha pratat innan. Det gör stämningen tryggare när man har sex.

Ibland vill människor ha sex – men saknar kondom. Då kan man välja sex som innebär mindre risker. Då är det till exempel bra att undvika samlag.

*Det bästa sättet
att veta om man
har en könssjukdom
är att testa sig.*

Att skapa förutsättningar för att förändra och förbättra människors liv har varit RFSU:s målsättning ända sedan starten 1933.

RFSU är en politiskt och religiöst obunden ideell organisation med syfte att sprida en kunskapsbaserad och öppen syn på samlevnads- och sexualfrågor. Genom sexualupplysning, utbildning och opinionsbildning vill RFSU slå håll på fördomar, öka kunskapen och den sexuella hälsan, i Sverige såväl som internationellt. RFSU har ett frihetsperspektiv och rättighetsperspektiv på sexualiteten som utgår från allas frihet att vara, frihet att välja och frihet att njuta. När du köper en produkt, är medlem, samarbetar eller stödjer RFSU:s arbete bidrar du till fortsatt förändring av människors liv.

RFSU är en medlemsorganisation.

Vill du bli medlem? anmäl dig på

www.rfsu.se/medlem

Du kan läsa mer om RFSU:s verksamhet på

www.rfsu.se

